

Aruzhan SHAKHMAN

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Filolojisi
Bölümü, Türkistan, Kazakistan (aruka.shahman@gmail.com)
<https://orcid.org/0009-0007-8445-6126>

**KAZAK ÇİZGİ FİMLERİNDE FOLKLOR UNSURLARININ
İNCELENMESİ: KANBAK ŞAL VE DEV ÖRNEĞİ***

Öz: Kazak folkloru ve dünyadaki etnik kimliklere mahsus halk edebiyatının zengin ürünlerinden biri olan masallardan kaynaklanan çizgi filmler, folklor ile sıkı bir bağlantıya sahiptir. Folklor, bir halkın düşünce, inanç, değer ve kültürlerini yansıtan, nesilden nesile aktarılan anonim hikayelerden oluşur. Bu hikayeler, mitler, efsaneler, destanlar, masallar ve tekerlemeler şeklinde olabilir. Bu hikayeler, insanların düşlerini, korkularını, arzularını ve değerlerini anlatır ve belirli bir kültürün mirası olarak kabul edilir. Çizgi filmler de hikaye anlatma araçları olarak folklorun zengin kaynaklarından yararlanır. Günümüze kadar kazak çizgi filmlerinin bilimsel açıdan toplanması ve araştırılması, çeşitli teoriler bakımından incelenmesi oldukça zayıftır. Bu tür bir çalışma Kazak çizgi filmleri üzerine yapılan folklor unsurlarının incelenmesi bakımından ele alınan ilk çalışmalardan biridir ve bu açıdan da oldukça önemlidir. Çocukluğumuzdan beri izlediğimiz ve sevdiğimiz çizgi filmlerin sadece sanat eseri olarak değil, bunun yanında anlatıldıkları sosyal çevre ve şartlarla birlikte kültürel bir değer olarak da ortaya konulup Türk dünyasına tanıtılması Kazak halkına ve milli değerlerin gelişmesine ve geleceğe aktarılmasına fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milli değerler, Kazak folkloru, Çocuklar, Çizgi filmler, Kanbak Şal ve Dev

* Geliş Tarihi: 6 Şubat 2024 – Kabul Tarihi: 12 Mart 2024

Date of Arrival: 6 February 2024 – Date of Acceptance: 12 March 2024

Келген күні: 6 ақпан 2024 ж. – Қабылданған күні: 12 наурыз 2024 ж.

Поступило в редакцию: 6 февраля 2024 г. – Принято в номер: 12 март 2024 г.

DOI: 10.59358/ayt.1432463

Aruzhan SHAKHMAN

Hoca Ahmet Yesevi International Turkish-Kazakh University, Faculty of Philology,
Department of Turkish Philology, Turkestan, Kazakhstan (aruka.shahman@gmail.com)
<https://orcid.org/0009-0007-8445-6126>

INVESTIGATION OF FOLKLORE ELEMENTS IN KAZAKH CARTOONS: THE EXAMPLE OF KANBAK SHAL AND GIANT

Abstract: Cartoons originating from fairy tales, which are one of the rich products of Kazakh folklore and folk literature specific to ethnic identities around the world, have a close connection with folklore. Folklore consists of anonymous stories transmitted from generation to generation that reflect the thoughts, beliefs, values and cultures of a people. These stories can be in the form of myths, legends, epics, tales and nursery rhymes. These stories tell people's dreams, fears, desires and values and are considered the heritage of a particular culture. Cartoons also benefit from the rich resources of folklore as storytelling tools. To date, the scientific collection and research of Kazakh cartoons and their examination in terms of various theories are quite weak. This type of study is one of the first studies to examine the folklore elements on Kazakh cartoons and is very important in this respect. Presenting the cartoons that we have watched and loved since our childhood not only as works of art, but also as a cultural value together with the social environment and conditions in which they are depicted, and introduced to the Turkish world will benefit the Kazakh people and the development of national values and their transfer to the future.

Keywords: National values, Kazakh folklore, Children, Cartoons, Kanbak Shal and Giant

Giriş

Kazak folkloru ve dünyadaki etnik kimliklere mahsus halk edebiyatının zengin ürünlerinden biri olan çizgi filmler, Kazak etnik kimliği açısından XX. yüzyılın ikinci döneminde Rus dilinde ve Ruslar tarafından yapılan çalışmalarda yerini almaya başlamıştır. Çizgi filmler de hikaye anlatma araçları olarak folklorun zengin kaynaklarından yararlanır. Örneğin, Disney'in klasikleri, dünya çapında tanınan masalları ve folklorik karakterleri temel alır. "Pinokyo", "Uyuyan Güzel" ve "Külkedisi" gibi filmler, masalların ve folklorik hikayelerin animasyon dünyasına uyarlanmış halidir.

Animasyon ve çizgi filmler, folklorik hikayeleri modern ve eğlenceli bir yaklaşımla yeniden canlandırarak genç kuşaklara aktarma görevini üstlenir. Bu yapımlar, efsanevi kahramanları, fantastik yaratıkları ve sihirli dünyaları izleyicilere sunarak geleneksel folklorun değerlerini sürdürmeye yardımcı olur. Aynı zamanda, animasyon ve çizgi filmler, halk hikayelerinden esinlenerek yeni ve orijinal kahraman ve hikayeler yaratma fırsatı da sunar. Örneğin, Pixar'ın "Brave" filmi, İskoç folkloru ve mitolojisi üzerine yoğun bir şekilde temellendirilmiştir. Film, güçlü bir prensesin maceralarını anlatırken İskoç geleneklerini ve değerlerini vurgular. Benzer şekilde, Japon animasyon stüdyosu Studio Ghibli'nin filmleri, Japon folkloru, efsaneleri ve doğaüstü yaratıkları temel alır. "Spirited Away" gibi filmler, Japon folklorundan esinlenen fantastik öyküler anlatarak genç kuşaklara bu kültürel değerleri aktarmaktadır.

Çizgi filmler, masallar, efsaneler ve folklorik hikayelerin görsel bir dille anlatılmasını sağlayarak bu hikayelerin gücünü ve etkisini artırır. İzleyicilere hayali dünyalara adım atmalarını ve büyülü maceralar yaşamalarını sağlar. Ayrıca, çizgi filmler, folklorik karakterleri modern ve tanınabilir hale getirerek onları yeni nesle tanıtır ve unutulmalarını önler.

Çizgi filmler, halk hikayeleri, masallar ve folklor unsurlarıyla dolu olduğu için çocuklar ve hatta yetişkinlere ilgi çekici ve öğretici bir deneyim sunar. Çizgi filmlerin folklor unsurlarını kullanması, kültürel mirasın aktarımına katkıda bulunur ve bu unsurların gelecek nesillere taşınmasına yardımcı olur. Folklor unsurları, genellikle fantastik olayları, kahramanları ve olağanüstü varlıkları içeren hikayelerdir. Bu unsurlar, mitoloji, masallar, efsaneler ve destanlar gibi birçok kültürden toplanmıştır. Çizgi filmler, bu unsurları modern bir şekilde yeniden yaratırken hayal gücünü ve yaratıcılığı teşvik eder.

Birçok çizgi filmin baş karakterleri, folklor unsurlarıyla beslenir. Örneğin, kurtlarıyla yaşayan kız, Kızıl Başlıklı Kız, masalda popüler bir kişiliktir. Çizgi filmlerde bu karakter, bir ormanda maceralar yaşayarak ve kötü karakterlerle mücadele ederek çocuklara cesaret ve sebat öğretir.

Çizgi filmlerin folklor unsurları, bazen tehlikeli ve korkutucu olayları da içerebilir. Örneğin, masalların popüler bir unsuru olan kara büyücü, çizgi filmlerde genellikle ana karaktere engel olur. Bu tür hikayeler, çocuklara korkularıyla yüzleşme ve mücadele etme becerisi kazandırır. Ayrıca, çizgi filmlerdeki folklor unsurları, çeşitli kültürel ritüelleri ve gelenekleri de yansıtabilir. Örneğin, Noel Baba gibi karakterler, Hristiyan kökenli bir

kutlama olan Noel'i temsil eder. Bu tür çizgi filmler, çocuklara farklı kültürleri keşfetme ve anlama fırsatı sunar.

Çizgi filmlerde folklor unsurları, çocukların hayal gücünü ve yaratıcılığını da teşvik eder. Örneğin, Peri Masalı gibi çizgi filmler, çocuklara masallarla dolu bir dünyanın kapılarını açar. Bu tür filmler, çocukların kendi hikayelerini yaratma ve hayal gücünü kullanma becerisi kazanmasına yardımcı olur. Bu makalede Kazak çizgi filmlerinden folklor unsurlarına en zengin bir çizgi filmlerden biri olan Kanbak Şal ve Dev adlı çizgi filmin incelemesi verilmiştir.

Araştırmamız Sedat Veyis Örneğ'in belirttiği 25 başlıktan oluşan bir sıralamaya göre gruplandırılmaktadır: 1. Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler), 2. Yerleşim-Yerleşim Türleri, 3. Barınak-Konut (Halk Mimarisi), 4. Aydınlanma, Isınma, 5. Taşıtlar Taşıma Teknikleri, 6. Ekonomi Türleri, 7. Halk Ekonomisi, 8. Beslenme-Mutfak-Kiler, 9. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; (Zaman ve Mesafe Kavramları), 10. Halk sanatları ve Zanaatları, 11. Giyim-Kuşam-Süs, 12. Halk Bilgisi, 13. Töreler, Adetler, Gelenekler, Görenekler, 14. Geçiş Dönemleri, 15. Bayramlar-Karşılamlar-Uğurlamalar, 16. Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler)-Kalıp Sözcükler ve Sesler, 17. Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma, 18. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler, 19. Halk Edebiyatı, 20. Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro), 21. Halk Oyunları (Dansları), 22. Halk Müziği ve Müzik Araçları, 23. Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar, 24. Halk Eğlenceleri; Sporlar, 25. Adlar (Örnek, 1995, s. 19).

Yöntem

Kanbak Şal ve Dev çizgi filminin halk bilimi unsurları açısından incelendiği bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemine göre tasarlanmıştır. Doküman incelemesi yöntemine göre hedeflenen olgu ve olaylarla ilgili olarak bilgi içeren yazılı belgelerin yanı sıra video, fotoğraf, film, resim gibi dijital ve görsel dokümanlarında analiz edilebilmesi sağlanabilmektedir (Creswell & Clark, 2007, s.58). Doküman incelemesi yöntemi kullanılarak Kanbak Şal ve Dev çizgi filmi araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan sorulara cevap aramak için incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada verilerin toplanmasında Elarna televizyon kanalının videolar bölümünden, Al-Azizhan adlı youtube kanalından yararlanılmıştır (Ш.Айманов атындағы «Қазақфильм» киностудиясы, 1986). Kanbak Şal ve Dev çizgi filmi 18 dakikalık bir çizgi filmidir. Araştırmadaki tüm resimler çizgi filmden alınmıştır. Araştırmada verilerin analiz edilmesi amacıyla

içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi; dokümanların içerdiği mesajı anlam veya dilbilgisi olarak nesnel ve sistematik bir biçimde sınıflandırma, sayısallaştırma, çıkarım yapma yollarıyla gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl & Aslan, 2001, s. 23). Bu yöntem sadece metinler üzerinde kullanılmaz, aynı zamanda resimler, televizyon programları gibi çekim yapımlarının üzerinde de kullanılmaktadır (Büyüköztürk & Çakmak & Akgün & Karadeniz & Demirel, 2014, ss.1-360). İçerik analizin amacı, benzer verileri bazı kavram ve temalar çevresinde yan yana getirerek, bu kategorilerin dokümanda var olma durumunu belirleyip, bunların okuyucunun anlayacağı bir şekilde yorumlayıp betimlemiş bir resim ortaya çıkarmaktır (Özdemir, 2010, ss.323-343). Bu çalışmada bütün bu durumlar dikkate alınarak içerik analizi türlerinden kategorik analiz yöntemi kullanılmıştır. Kategorik analizin temel amacı elde edilen verileri açıklayabilmek için gerekli olan kavram ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s.69).

BULGULAR

Çalışmamızın bu kısmında içerik analizi sonucunda, Kazak çizgi filmlerinde folklor unsurlarının incelenmesi: Kanbak Şal ve Dev Örneği adlı çalışmamıza has bulgular başlıklar halinde açıklanmıştır.

Kanbak Şal Karakteri Hakkında

Kanbak kelimesinin açıklaması: Bozkır veya çöl bölgelerinde yetişen, öldükten sonra özel oluşumlar bırakarak, yuvarlak, oval ve kuru, kurutulmuş kısımlardan oluşan ve bazen oldukça büyük toprak şeklinde rüzgarda yuvarlanan, tohumları saçan otsu bir bitkidir.

Kazak folklorunda bu karaktere bu adın verilme sebebi: Kazak halkının bozkırlarda yaşaması, bozkırlarda çoğunlukla rüzgarın esmesi, Kanbak Şal'ın çok hafif ve beline taş bağlamayınca havaya kaldırılabilmesindedir. Kanbak Şal'ın nereye uçacağını rüzgar, inceğini çukur bilirmiş.

Kazak folklorunda sadece bir peri masalında görülen, ancak tüm Kazakların kalbinde özel bir yeri olan bir görüntü Kanbak Şal'dır. Bu masalın kahramanını tanımayan Kazak yoktur dersek abartmış olmayız.

Kritik bir peri masalı olarak sınıflandırılan "Kanbak Şal" masalının birkaç versiyonu vardır. Bir metinde, "Korkaklığı yüzünden evinden dışarı çıkmayan bir ihtiyar adamın kolundaki yarasına altmış sinek oturmuş. Kanbak Şal onları bir darbeye öldürmüş ve kendini kahraman zannetmiş. Tarlaya çıkıp uyuduğunda, kendisinin böyle bir kahramanlığı olduğunu yere yazmış. Bunu gören üç dev Kanbak Şaldan korkup ihtiyatla uyandırmış.

Devler ihtiyar adamı, kuyudan kovayla su alıp ormandan odun kesmek için koşturmak isterlermiş. Kanbak Şal ustalığını gösterir ve yaptığı hilelerle devleri alt edermiş.

Masalın bir sonraki versiyonunda, avladığı balığı yakalayıp yiyen tilkinin baskısına dayanamayan ve göç etmek isteyen ihtiyar adamın masalın sonunda tüm hedeflerine ulaşması da onun yaratıcılığının sayesinde.

Kanbak Şal'ın hikayesi, genç nesle alçakgönüllü ve dürüst olmayı öğreten, halk için değeri yüksek bir eserdir. Ülkede masalın çeşitli versiyonları korunmuştur. Ancak versiyonların hiçbirinde yaşlı adamın görüntüsü değişmez, ancak hoş bir karakter olarak tanınır.

«Büryn, büryn bürynda Qañbaq şal degen şal bolypty. Mal men basqa zar bolypty. Kedeilikten şyqapty. Ol au salyp, balyq aulap, tamaq asyrpty. Jel soqsa, şal domalap jöneledi eken. Sodan soñ oğan Qañbaq şal degen at qoiylypty», «Bir zamanlar Kanbak adında bir ihtiyar varmış. Mülkiyete muhtaçmış. Yoksulluktan kurtulamamış. Olta atıyormuş, balık tutuyormuş ve yiyeceğini buluyormuş. Rüzgar eserse, yuvarlanıp gidiyormuş. Bundan sonra kendisine "Kanbak Şal" adı verilmiş» diye başlayan hikayede "Kanbak Şal" çaresiz bir adam olarak tasvir edilir, ancak hikayenin akışında onun zayıf olmadığı ve gururlu bir adam olduğu ortaya çıkar (URL-1).

Kanbak Şal ile dev arasındaki olay örgüsü, ilkel kabile toplumundaki düalist mitte yer alan kadim hile temelinde ve olay örgüsünün geliştirilmesi sırasında, karakterlerin, ihtiyar adam ve devin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Birbirlerine alaycılık yaratıp, "yalan güç" esere hicivli bir karakter kazandırmış.

"Korkağın Kahraman Olması" masalında, Kanbak Şal'ın devleri kandırmasının sebebi yanlışlıkla bir ev faresini öldürmesi ve kendini kahraman hissetmesi olduğu söylenir: "Eski zamanlarda kocaman bir dağın yakınındaki geniş bir alanda yaşlı bir kadın ve adam varmış. Bir gün evlerine kızıl kuyruklu bir tilki gelip korkutup tüm lezzetli yemeklerini yemiş. Ertesi gün adam eve girerken bir ev faresini ezip öldürmüştü. Adam karısına "Şimdi bir kahraman oldum, büyük bir hayvanı öldürdüm." diye övünüyor. Karısına 2 yumurta ve 20 kulaş¹ halat yaptırıp yola çıkar. Devlerin evine doğru yola koyulmuş. Yolda belindeki halatı yere gömmüş ve devlere güçlerini sınamak için geldiğini söylemiş.

¹ Kulaş - Kazak geleneğinde bir uzunluk ölçüsüdür. Omuz hizasında uzatılmış iki elin uçları arasındaki uzunluk.

KAZAK ÇİZGİ FİLMLERİNDE FOLKLOR UNSURLARININ İNCELENMESİ: KANBAK ŞAL VE DEV ÖRNEĞİ

Kısacası, Kanbak Şal, dışarıdan bakıldığında çaresiz, ama ileriye ve geriyi düşünen, geleceği tahmin edebilen, başı beladayken bir çıkış yolu bulan, hayatını dürüstçe çalışarak kazanan bir işçidir.

«Bir zamanlar Kanbak adında bir ihtiyar varmış. Mülkiyete muhtaçmış. Yoksulluktan kurtulamamış. Olta atıyormuş, balık tutuyormuş ve yiyeceğini buluyormuş. Rüzgar eserse, yuvarlanıp gidiyormuş. Bundan sonra kendisine "Kanbak Şal" adı verilmiş. Her gün iki balık tutarmış. Her gün bir tilki, yakalanan iki balıktan birini kapar ve yermiş. Avladığı balığı yakalayıp yiyen tilkinin baskısına dayanamayan Kanbak Şal göç etmek istemiş. Bir köyden kesilen koyunun bağırsaklarını ve midede saklanan ayranını almış. Yorulduğu için bunları iki ayrı yere gömmüş. Yükü bırakınca rüzgarla bir yere uçup gelmiş. Etrafına baktığında bir Dev'in iki dağı bir birine çakmak² gibi çaptığını görmüş.» diye başlayan masaldan kaynaklanarak ve Kazak mitolojisinin karakterleri olan Dev ve Zhalmavız Kempir ile çizgi filmi geliştirilmiştir (URL-2).

Kanbak Şal ve Dev Çizgi Filminin Başlıca Karakterleri

Bu kısımda Kanbak Şal ve Dev çizgi filmine ait başlıca karakterler tablo ve görsel olarak tanıtılmıştır. Çizgi film Al-Azizhan adlı youtube kanalından alınmıştır (Ş.Aymanov'un adını taşıyan "Kazakhfilm" film stüdyosu, 1986). Karakterler hakkındaki bilgiler de videodan alınmıştır. Kanbak Şal ve Dev çizgi filmi ELARNA televizyon kanalında yayınlanan, izleyiciler için yaş sınırlılığı olmayan yerli yapım tematik bir çizgi filmidir.

Çizgi filmde Devlerin isimleri geçmemesinden dolayı ve kolay anlaşılması için çalışmada Dev 1 ve Dev 2 olarak geçecektir. Kanbak Şal ve Dev çizgi filmine ait başlıca karakterlerin fiziksel ve duygusal özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Kanbak Şal ve Dev Çizgi Filminin Başlıca Karakterleri

KARAKTER	ÖZELLİKLERİ
Kanbak Şal	Kanbak Şal, dışarıdan bakıldığında çaresiz, ama ileriye ve geriyi düşünen, geleceği tahmin edebilen, başı beladayken bir çıkış yolu bulan, hayatını dürüstçe çalışarak kazanan bir işçidir. Baybişe'nin kocasıdır.
Baybişe ³	Kanbak Şal'ın karısıdır. Yalnız koyununu büyütüp, kocasının getirdikleri balıklarla yemek yapan ve boş

² Çakmaktaşı, çeşitli silisli kayaçların Kazakça ortak adıdır. Çakmaktaşlar ilk zamanlarda ateş yakmak için kullanıldı, çünkü vurulduklarında kıvılcım çıkarır.

³ Baybişe - bir adamın ilk karısıdır. Ülkeye sözü geçen, saygılı ve yaşlı kadınlar için de denir.

	zamanlarında ip eğiren bir ev hanımıdır.
Dev 1	Kanbak Şal ile güç yarışması yapan Zhalmavız Kempir'in büyük oğludur. Kocaman bir vücuda sahip olan bir devdir.
Dev 2	Koyunları sürekli kaybeden dağınık kimse. Zhalmavız Kempir'in küçük oğludur.
Tilki	Güzel, baştan çıkarıcı, güzel sözlü, kolayca savunmasız ve zayıf gibi davranabilen, başkalarını kendi çıkarları için manipüle edebilen karakterdir. İstedikini elde etmek için aldatma, dolandırıcılık, baştan çıkarma gibi tüm kozlarını kullanmaya hazır kızıl saçlı hile. Kanbak Şal'ı alt etmeye çalışan ve ikiyüzlülüğünün bedelini ödeyerek kendisi de kurban olan olumsuz bir karakter olarak hareket eder.
Zhalmavız Kempir	Devlerin annesidir. Evine konukların gelmesini sevmeyen, Kanbak Şal'ı öldürtmeye çalışan, kıskanç, sert ve yaşlı bir kadındır.

Kanbak Şal

Baybişe

Dev 1

Dev 2

Tilki

Zhalmavız Kempir

Görsel 1. Kanbak Şal ve Dev çizgi filminin başlıca karakterleri

Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı

İncelenen dönemde Kazak nüfusu küçük yerleşim yerlerinde yaşıyordu. Çok sayıda sığır besleme ihtiyacı, onları sürekli olarak küçük yerleşim yerlerine bölmeye zorladı. Tarım çiftliklerinin sayısı yaklaşık 5-

20'dir. Kural olarak, yakın akrabalar aynı köyde yaşar. Bir ailenin ortalama sayısı yaklaşık 5-7 kişiydi. Köyü *Biy*⁴ veya saygın bir aksakal yönetirdi. Kural olarak, köye tanınmış bir aile hükümdarı adı verilirdi ve coğrafik özelliklerine göre de adlanırdı. Bozkırda köy halkı göç ederken yakacak kaynağı olarak çalılıkların veya orman masiflerinin yakınına yerleşmeye çalıştılar. Ormanlar ve dağlar, kış soğuklarından ve fırtınalardan doğal koruma görevi gördü. Burada yakacak odun ve yapı malzemeleri depolamak da mümkündü. Bozkırların yerleşimi için bir yer seçerken su kaynaklarının, nehirlerin ve göllerin olup olmaması dikkate alındı. Su kaynakları yoksa kuyu oluşturlardı.

A) Yerleşim ve Yerleşim Türleri

Çizgi filmde evlerin yakınlarında ormanların ve derelerin aktığı görülmemektedir. Yine de Kanbak Şal çok uzaktaki bir kamışlı göle gidip balık avlıyor. Tipik bir Kazak köyündeki gibi evler bir birinden çok uzakta ve yazın çadırı yaylada, kışın yayladan inerek hayvanlarıyla birlikte konkladıkları yer kışlakta yerleşirdi. Fakir bir ailenin tüm serveti bir veya iki süt ineği, çekme gücü olarak deve veya attan oluşuyordu. Ancak Kanbak Şal ve Baybişe'nin ne koyunu ne de keçisi vardı. Bu sebeple evin önünde hayvancılık ve tarımla alakalı barınaklar bulunmamaktadır. Zhalmavız Kempir ve Devler'in evi mitlerde anlatıldığı gibi taştan yapılmış. Devler Bazı efsanelerde dağ içinde bir mağarada yaşamış. Çizgi filmde Zhalmavız Kempir ve Devler'in evinde ahır vardır. Ahırda koyun, keçi ve koç otluymuş.

B) Barınak-Konut (Halk Mimarisi)

Çizgi filmde evlerin yapı malzemeleri olarak ağaçların ve taşların kullanıldığı görülmektedir. Kazak çadırı, eski zamanlardan beri var olan ve bu güne kadar kullanılan geleneksel bir konuttur. Kazak çadırı, Büyük Bozkır sakinlerinin özelliği olan taşınabilen bir konut türüdür. Özgün mimari çözümü ve karmaşık semantik anlamı ile çadır, Türk kabilelerinin kültürel gelişim düzeyini, ideolojilerini yansıtmaktadır. Keçe ve esnek söğütten yapılmış bu tür konutların benzersizliği, mimarisi, bugün her Kazak için halkın eski kültürü, güçlü bir sembolü haline gelmiştir. Kazak çadırından bahsetmişken, konut olarak sadece göçebelerin yaşam ihtiyaçları dikkate alınmayıp, dekoratif güzelliği ile de ayırt edildiğini kesin olarak söylemek mümkündür (Orazbaev, 1970, s. 129-146). Çadırın kuruluş ilkesi çevredeki dünya hakkındaki görüşlerinin bir yansımasıdır. Çadırın çerçevesi üç

⁴ Bu ünvan, halk arasında söz sahibi, güzel söz söyleyen, hukuk kurallarını bilen kimseye verilirdi. *Biy*, hakandan sonra hükümdarın fikrini dinlediği ikinci kişidir.

bölümden oluşur: kerege (kafes çerçeve), uk (üst daireyi destekleyen zeminler), şanırak (üst daire) (Toporov, 1973, s. 114-121).

Aydınlanma ve Isınma

Kazak çadırının ortasında şanırağın altında soba konumlandırılmıştır. Fakat Kanbak Şal'ın evinde soba resmedilmemektedir. Buradan olayın yazın geçtiğini ve ısınmaya gerek olmadığını anlayabiliriz. Zhalmavız Kempirin taş evindeyse büyük kazanlı ocak resmedilmektedir. Kanbak Şal'a yemek yaparken Zhalmavız Kempir'in evin diğer bölümüne gittiğine göre taş evde mutfağın olduğunu anlayabiliriz.

Ekonomi Türleri ve Halk Ekonomisi

Çizgi filmde bölgeye uyumlu bir şekilde balıkçılık ve hayvancılıktan bahsedilmektedir. Kanbak Şal balıkçıdır ama aynı zamanda avlanmaya gidiyor, yalnız kuş avlamaya gücü yetmediğinden kuşun yumurtasını alıyor. Devler ise ahırdaki koyun, keçi ve ineği büyütmektedirler. Baybişe ise Kazak halk el sanatının bir dalı olan jün tütüv⁵, ip iirüv⁶ ve kilim dokuma gibi işlerle uğraşmaktadır. Bunun yanı sıra Kanbak Şal ile birlikte koyun sütünden kurt⁷ yapmaktadırlar.

Beslenme

Devler'in evine davet edilen Kanbak Şal'a Zhalmavız Kempir oğullarının kestikleri koyun, sığır ve keçi etlerini pişirip masanın üzerine koymaktadır. Beslenmede kullanılan ürünler doğal ürünlerdir: hayvan eti, balık ve yumurta. Et, kendileri besledikleri koyun ve sığırın; yumurta ise dağ kuşları yumurtasıdır.

Kazak eti, Kazak halkının misafirlere sunduğu en önemli yemeklerden biridir. Kazakların onurlu konuğuna bir koyun başı sundukları ve et tabakları hazırladıkları bilinmektedir. Bir tabak sunmak da basit bir şey değildir kendi kuralları vardır. Her tabak konuğun rütbesine (mertebesine), yaşına ve soyuna (teyze, yeğen, kayın babası, kızı, oğlu,vb.) göre hazırlanmalıdır.

Ölçme Tartma ve Hesaplama Birimleri

Kanbak Şal ve Dev çizgi filminde Kanbak Şal karısına 20 kulaş halat (ip) yaptırır. Buradaki kulaş kelimesi Kazak halkının uzunluğu ölçme birimidir ve omuz hizasında uzatılmış iki elin uçları arasındaki uzunluğa denir.

⁵ Kazak geleneğinde giyim, halı, vb. yapmak için hayvan yününi yıkayıp kuruttuktan sonra iyice taramak.

⁶ Ip eğirmek.

⁷ Kazakların süttten yapılan küçük ve yuvarlak olan geleneksel yemeğidir.

Çizgi filmin sonuna doğru Devler tilkiyle birlikte Kanbak Şal'ın evine geldiğinde Kanbak Şal tilkiye: "Arğı atanda altı atamnın kını bar, bergi atanda bes atamnın kını bar." - der. Bu cümlede anlaşılan şu ki, Kazaklar bazen zaman birimi olarak ata kelimesini de kullanmış olabilir. Tilkinin babaları da Kanbak Şal'ın babalarının avladığı balıkları yermiş demek ki. Buradaki ata kelimesi asrı, ve altı ata - altı asırdan beri alınmayan ölç anlamına gelir.

Halk Sanatları ve Zanaatları

Kanbak Şal ve Dev çizgi filminde Kanbak Şal ve karısı çadırda oturuyorlar. Kazak halkı göçebe hayat yaşayan bütün Türk halkları gibi çadırı kendileri yapmışlar. Kanbak Şal'ın evinde keregede⁸ bir halı asılı duruyor.

Kazaklarda halı dekorasyon için kullanılan, evi sıcak tutmak ve sesi azaltmak için kullanılan renkli desenli bir üründür. Halının tek veya çok katmanlı, püsküllü veya tüysüz türleri vardır. Tezgahlarda el dokuması halılar üretilmektedir. Çok dayanıklıdır, bakım ile onlarca yıl, bazen yüz yıldan fazla kullanılabilir. El dokuması halı dokumak için yün (koyun, keçi, deve yünü), pamuk, ipek, keten, kenevir iplikleri kullanılır.

Kazak halıları dokuma özelliklerine göre tüylü ve sıktır; malzemeye bağlı olarak ipek, masatı, kalı; ru⁹ kalıplarına göre Adai, Kerei, Konyrat, Uysin; Ayrıca ikincil özelliklerine göre damalı ve kareli halılar olarak ikiye ayrılır.

Ağırlıklı olarak kırmızı, lacivert, sarı, mor, gök mavisi renkler kullanılarak çeşitli desenler doğa manzaraları ile birlikte tasvir edilmiştir. Kazakistan'ın güneyinde, püsküllü ve püsküllü halıların el dokuması geliştirilmiştir. Ana desenleri "kumbez"dir ve kenarlardaki kübik desenlere "kurgan" denir, bunun üzerine mor bir "su" deseni yapılır.

Hayvanlardan, koyunlardan ve develerden elde edilen yünden yapılan keçeler, göçebelerin icadı olarak kabul edilir. Eskiden her Kazak kadını bu zanaatı çocukluğundan beri öğrenmiştir. Keçecilik, şirdak ve kiyiz yapmak, koyun yününden farklı dış giyim dikmek. Bu işin öncelikle tamamen kadınsı olduğunu, ikincisi çok yorucu olduğunu, üçüncüsü ise çok uzun sürdüğünü hatırlatmaya gerek yok. Sadece kırılmış koyun veya deve yününden bir çadır veya sıkıca katlanmış bir paltonun yapımına neredeyse bir yıl gidermiş.

⁸ Kazak çadırının ince huş ağacından yapılmış olan duvarı.

⁹ Kazakların üç cüzü: Büyük cüz, Orta cüz ve Küçük cüz içindeki klanların adları

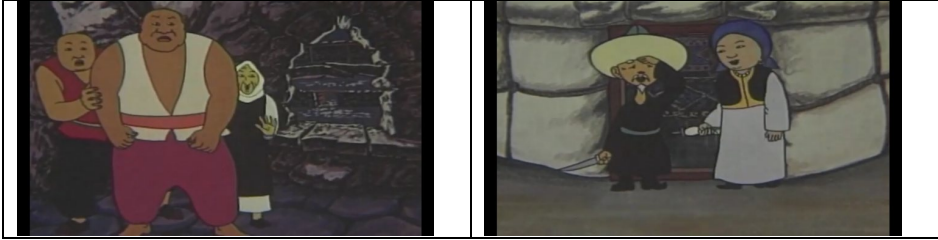
Giyim-Kuşam, Süs

Tablo 2. Karakterlerin giyim ve kuşamları

KARAKTER	GİYİM-KUŞAM
Kanbak Şal	"Takiya", hafif bir erkek başlığıdır. Pek çok tahiya türü vardır: yüksek tepeli, düz tepeli ve sivri tepeli. Erkek takiyalarında tenge veya boncuk bulunmaz. Bunun yerine "boynuz", "at dudağı", "sarmaşık" gibi desenlerle işlenirler. "Börük", değerli hayvan derisinden yapılmış geleneksel bir Kazak ulusal başlığıdır. Yazlık ve kışlık çeşitleri vardır. Börük deriye göre farklı isimler alır: kunduz börük, sansar börük, tilki börük, vb. denir. Hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilir. Börkin tabanı genellikle altı veya dört parçadır. "Şapan", Kazakların eski ve geleneksel bir giysisidir. Arasında yün ve pamuk bulunan kalın kumaştan dikilir. Düz veya katlanmış bir yakalı olur. "Dambal", belden aşağı giyilen giysi, inançlarla ilgili çeşitli ritüellerin temelini oluşturuyordu. "Masi", deri, çim ve kumaştan yapılmış bir ayakkabı türüdür. Masinin üzerine kebis (galoş) giyilir.
Baybişe	"Oramal", dörtgen ya da üçgen şeklinde bir kumaş parçası olan bir tür eşarp. Kazak kadınların ulusal bir başlığıdır. Genellikle evli bir kadının özelliğiydi. "Nimşa", kadınların kumaştan yapılan, elbise üzerine giyilen düğmeli ve desenli kısa giyimi. "Ak Köylek", kadınların beyaz renkli, uzun ve geniş elbiseleri.
Dev 1	"Belbeu", kıyafetlerin dışından tutturmak için bağlanır. Çeşitli kumaşlardan veya yumuşak deriden yapılır. "Kevdeşe", genç bir devenin yününden dokunan yakasız, kolsuz bir giysidir. "Şalbar", koyun derisinden veya kumaştan yapılan, paçaları ökçeğe kadar ulaşan pantalonudur.
Dev 2	"Kebis", genellikle galoşlara benzer şekilde masi üzerine giyilen deri topuklu ayakkabılardır. Üst kısım yumuşak deriden, taban ise sert deriden yapılır.
Zhalmavız Kempir	Zhaulık bir kadın başlığıdır. Beyaz kumaştan veya beyaz ipekten dikilir. Çocuğu olan bir kadın "zhaulık" takabilir. Ve kadın yaşlandığında "kimeşek" takar. Zhaulık kimeşeğin üzerine takılır. Takma yöntemine göre karkara veya kündük diye adlandırılır. "Kamzol" - kolsuz, uzun ve hafif giysidir. Tek renkli kalın kumaştan, makhpal, ipek, kadife veya satenden (yaşa bağlı

	olarak) dikilir. Kamzolon her iki bölgesi de işlemelidir, düğmeler yerine dekoratif metal yani gümüş zimbalar giyilir. Yünden yapılan ve çift kat kürkle dikilen kamzol türleri de vardır. Temel olarak tek renkli kahverengi kumaştan dikilir ve gençler için açık renkli, çizgili veya çok renkli kumaştan yapılır.
--	---

Tablo 2’de görüldüğü üzere çizgi film karakterleri fazla süslenmeyen, tek renkli ve basit giysileri giymiş. Kıyafetlerinde, genellikle Kazak ulusal giyimlerinde bulunan sölkebay¹⁰ yoktur. Tilki ve Dev 1 hariç karakterler ayakkabı giymiş. Kanbak Şal’ın karısı Baybişe ise altın küpe ve boncuk takmış.

Görsel 2. Çizgi filmdeki başlıca karakterlerin giyim ve kuşamları

Töreler, Adetler, Gelenekler, Görenekler

Çizgi filmde konuk ağırlamak, gelen misafire ikramlarda bulunmak, güç yarıştırmak, büyüklere saygı göstermek, evin duvarına kilim asmak, konuk uğurlanırken ev sahibini kendi evine davet etmek, konuğa et tabak hazırlamak, misafirlige gitmek, ihtiyacı olanlara yardım etmek, misafir için koyun kesmek ve ev sahibi eve konuk getirdiğinde hanımına eve girmeden önce seslenmek gibi töreler, adetler, gelenekler ve görenekler bulunmaktadır. Kanbak Şal avlanmadan önce "Sende jazık jok, mende azık jok." der. Bu bir adettir. Anlamı ise hayvanın suçunun olmadığını ve avcının yemeğe ihtiyacı olduğunu söyleyerek durumunu anlatarak avlanmaktır.

Bayramlar, Karşılamarlar, Uğurlamalar

Çizgi filmde bayramlarla ilgili bir olay bulunmamaktadır. Karşılamarlar ve uğurlamalara gelirse Kazak halkının misafirperverliği gösterilmemektedir, aksine Kanbak Şal Devlerin evine konuk olarak geldiğinde istemeyerek sofrayı kurmaları ve Devlerin Kanbak Şal’ın evine geldiğinde karısının hiç sevinmediğini, konukları getirdiği için kocasına

¹⁰ Giysilere dikilen altın veya gümüş kuruşlar, boncuklar.

kızdığını görebiliyoruz. Her iki olayda da karakterler aniden konuk olarak gelirler. Kazak halkı eskiden “Kudai Konak” diye saygı gösterip gece olsun gündüz olsun gelen konuğa koyun kesip uğurlardı.

Dinsel İnanışlar, İnançlar

Çizgi filmin ilk sahnesinde Kanbak Şal’ın tuttuğu balıkları tilki çekip alır. Bu sırada Kanbak Şal tilkiye bu bedduayı söyler: "Zhabıskır, işin jarılıp ketkir!" (işin patlasın). Bunu duyan tilki: "Sauıp işsen mın kündik, soyıp jesen bir kündik." diye cevap verir ve aldığı balıkları paylaşır. Burada tilkinin kurnazlığı ve eğer bugün balıkların yarısını vermezse Kanbak Şal açlıktan ölebilir ve her gün balıklarını alıp yiyemeyeceğini düşünmesi görülebilir.

Halk Edebiyatı

Kazak mitolojisinde 40'tan fazla karakter vardır. Bazıları olumsuz, bazıları ise olumlu karakterler. S. İteğulova'nın "Kazakların Efsanevi Karakterleri" adlı kitabında, Kazak folklorunun efsanevi karakterleri 6 türe ayrılmıştır:

Totem karakterleri: *mavi kurt, mavi öküz*

Şaman karakterleri: *Samruk kuş, Baiterek, Baksı*

Demonolojik karakterler: *Albastı, Jeztırnak, Zhalmavız, Mıstan kempir, Peri, Şeytan, Cin, Diyuv.*

Chtonic karakterler: *Devler (Kara dev, Tek gözlü dev, Shoyınkulak, Üç dev, Ayu dau), olumlu karakter devler (Alangasar, Arsalang, Tolagay, Ersarı, Ultankul), cüceler (Yarımkulak; Boyu bir karış, sakalı kırk karış)*

İlk karakterler: *sihirli yardımcılar (Tausogar, Költausar, Sakkulak, Jelayak, Epti), pirlar (Kambar ata, Zengi baba, Oysıl kara, Sessek ata, Şopan ata)*

Dönüştürülen karakterler: *Kanbak Şal, Tazşa bala* (Nurahmet, 2020).

Kanbak Şal ve Dev çizgi filmi Halk edebiyatının zengin bir örneğidir. Kazak sözlü edebiyatının yaygın olan karakterleri: Zhalmavız Kempir, Dev ve Kanbak Şal’ı içeren harika bir eserdir. Bir efsaneden kaynaklanan bu çizgi film Kazak halkının sözlü kültürünün ve edebiyatının unutulmamasını sağlayan bir eserdir.

Tablo 4. Çizgi filmde geçen halk edebiyatı ürünlerine örnekler

Atasözü	"Konak konsa et piser, et pispese bet piser" Misafir gecelerse et pişer, et pişmezse ev sahibinin yüzü kızarır.
---------	--

KAZAK ÇİZGİ FİLMLERİNDE FOLKLOR UNSURLARININ İNCELENMESİ: KANBAK ŞAL VE DEV ÖRNEĞİ

	<p>"Konak koydan da zhuas" Misafir koyundan daha usludur, ne verirsен yer.</p> <p>"Şakırılmağan konakka sudan artık tamak jok" Davet edilmeyen konuğa sudan başka yemek yok.</p> <p>"Konak bir kün konsa - kut, eki kün konsa - zhut" Misafir bir gün gecelerse kuttur, iki gün gecelerse kıttır.</p> <p>"Er aytpas, aytsa kaytpas" Erkek boş konuşmaz, konuştuysa çekinmez.</p> <p>"Köz - korkak, kol - batır" Göz - korkak, kol - cesur.</p> <p>"Erlik bilekte emes, jürekte" Kahramanlık yumrukta değil, yürektedir.</p> <p>"Alpıs kün atan¹¹ bolğanşa, altı kün bura¹² bol" Yıllarca değmez bir hayat sürdürmektense, bir gün degecek bir gün sür.</p> <p>"Sorlığa soyıldın zhuan bası tiyer" Kedersize sopanın kalın ucu düşer.</p> <p>"Mısık jokta tışkan töbene şıgadı" Kedi yokken, fare başa çıkar.</p>
Deyimler	<p>"Ökpelerindi koldarına ustap" Nefes almadan koşmak veya kaçmak</p> <p>"Jermen jeksen" Çok kısa</p> <p>"Asarımdı asadım, jasarımdı jasadım" İstedğim kadar yaşadım.</p>
Beddua	<p>"İşin jarılıp ketkir" İşin (miden) patlasın.</p>

Halk Müziği ve Müzik Araçları

Kanbak Şal ve Dev çizgi filminde halk müziği ve müzik araçları Kazak halkının geleneksel ürünleri olmaktadır. Başlıca karakter Kanbak Şal

¹¹ Sünnet edilen 6-7 yaşındaki deve

¹² Çift hörgüçlü deve (Camelus bactrianus) Orta Asya'nın çöllerine özgü iri bir çift toynaklıdır.

hakkında şarkı söylenmektedir. Çizgi filmde Kazak halkının geleneksel müzik aletleri ile küy¹³ anlatılır.

Müzik aletleri sadece eğlence için değil, kültür, ritüellerin, şamanların ritüellerinin vb. önemli bir parçasıdır. Bir Kazak'ın tüm hayatı müzikle ilişkilendirilir. Onun yardımıyla nesillere dünya hakkındaki bilgileri, tarihi bilgileri aktarılır ve etik normları aşılandırılır.

Kazak halk üflemeli müzik aletleri: sazırnay, sıbızğı, kerney, buğışak. Yaygın telli müzik aletleri: dombıra, adırna, kobız, şerter, jetigen. Kötü ruhları kovmak ve iyi şansları çekmek için savaşçıların kullandıkları vurmali müzik aletleri: dağıra, davulpaz, şındavul. Gürültülü müzik aletleri: asatayak, konırau veya çanlar, şankobız. Müzikleri, bozkırın tüm çeşitli seslerini mükemmel bir şekilde aktarır. Kazaklar bu aletlerin çoğuna sihirli nitelikler kazandırmışlardır (Grigoriv, 2021).

Çizgi filmin giriş sahnesinde başlıca karakter Kanbak Şal hakkında bir şiir söylenmektedir.

Kanbak Şal şiiri
"Bul okiğa kaşan bolğan kaydan,
Al balakay andap kal.
Tudı ma eken kiyal-oydan,
Bolğan eken bir Kanbak Şal!"

Özi sözü jürüsi de alsız,
Şaruası da şalağay.
Keyde küşti, keyde alsız,
Türü şal da, boyı baladay!"

Bir kaltası taska tolı eken,
Bir kaltası kumına.
Tas bolmasa tappay ma eken,
Keter me bir uşıp kün-tüni!"

(Ömirov, 1986)

Halk Eğlenceleri

Bozkırda dolaşırken Kanbak Şal Dev ile karşılaşır. Dev Kanbak Şal'ın küçük olduğu için alay eder. Kanbak Şal buna dayanamadan kendisinin çok

¹³ Çalma süresi açısından kısa, ancak içeriği çok derin, karmaşık bir ritim ve gelişmiş melodi ile bazı janr özelliklerini ve belirli bir müzikal düşünce mantığını yansıtan enstrümantal bir parçadır.

güçlü olduğunu söyler. Dev güç yarıştırmak ister ve kocaman bir taş havaya atıp sonra başıyla ikiye böler. Sonra Kanbak Şal'a "Böyle yapabilir misin?" diye sorar. Kanbak Şal "Bunu benim hanımım bile yapar." der. Kanbak Şal kazanana kezdiğini¹⁴ vereceğini söyler. Bu, bahis¹⁵ şartıdır.

Bahis, ülkedeki eski gelenek ve göreneklerden biridir. Bu her zaman gerçekleşebilen ilginç bir yarışma. Birçok bahis türü vardır. Örneğin kuvvet testi, ağır bir taş kaldırmak, öküz veya deve kaldırmak, suda yüzmek, tek başına bir koyun etini yemek, güreş, okçuluk yarışması, yaya yarışı vb. Bahis şartlarına göre, üzerine bir yarış ödülü verileceğinden söz edilir. Kaybeden taraf yarışın bedelini ödeyecek. Gönüllü olan herkes katılabilir. Halka açık olarak yapılır. Bahis kazananları onurlandırılır ve övülür (Kenjeahmetuly, 1994, s. 14).

Adlar

Çizgi filmde ihtiyar adam Kanbak Şal'ın ismi mevcuttur ancak karısının ismi belirtilmemektedir ve "Baybişe" olarak isimlendirme yapılmıştır. Kanbak Şal, Dev'in evine davet edilip eve girdiğinde Devlerin annesi Zhalmavız Kempir'i görür ancak aile üyelerinin isimleri çizgi filmde belirtilmemektedir.

Sonuç

Yüzyıllık bir geçmişe sahip olan çizgi filmler, çocukların hayal dünyalarına hitap etme, duygularını harekete geçirme, onları bir yönden eğlenceli uygulama alanına sürükleme ve diğer yönden de eğitim ortamında önemli materyal olma sebebi ile çocuk edebiyatının içerisinde değerlendirilmeye uygundurlar. Teknolojinin hızla ilerlediği günümüz dünyasında, çizgi filmler de bu gelişmeden nasibini almış ve bilgisayar tekniklerinin ileri derecede kullanımı ile çocukların yaşamlarında, canlandırma filmler olarak yeni bir görünüme sahip olmuştur. Televizyonlarda belirli zaman dilimlerinde çocuklara yönelik hazırlanan çizgi film saatleri, bugün başlı başına çocuk kanallarına dönüşmüştür.

Kanbak Şal ve Dev çizgi filminde birçok halk bilimi unsuru, gelenekler, adetler, görenekler, kültürel unsurlar mevcuttur. Bu bakımdan Kanbak Şal ve Dev çizgi filminin kültürümüzün, halk biliminin gelecek kuşaklara aktarılmasında ve bunların öğretilmesinde kullanılabileceği düşünülmektedir.

¹⁴ Deriden yapılmış bir kılıf içinde tutulan, ve bir kemer üzerine giyilen saplı bıçak.

¹⁵ Tahmine dayalı, iddia konusu edilen ve neticesi hususunda sözlü anlaşılabilir olay ve durumlardır.

Çizgi film, Kazak kültürüne ait halk bilimi unsurları açısından oldukça zengin bir yapıdadır. Kazak Halk Edebiyatından, İnanışlarından, Halk Ekonomisinden Beslenmeye halk bilimi çalışma konuları çizgi filmde yerini almıştır. Son yıllarda şehirleşmenin hızlı bir şekilde artması ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte unutulmaya yüz tutmuş Kazak masal karakterlerinden Kanbak Şal, Zhalmavız ve Dev, bu çizgi film sayesinde yaşatılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak kültür aktarımında önemli bir rolü olan Kanbak Şal ve Dev çizgi filminde şiir, masal, atasözü, deyim vb. gibi sözlü kültür unsurları oldukça yer bulmaktadır. Halk bilimi konularının bulunduğu bu çizgi filmin bilimsel araştırmasının yapılması ve bunun gibi çizgi filmlerin sayısının giderek artması geleceğimizin inşası adına hem bilimsel hem kültürel olarak önemlidir.

Kaynaklar

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri (Geliştirilmiş 4. baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık. ss.1-360
- Creswell, J. W. & Clark, P. (2007) *Designing and conducting mixed method research*. USA: SAGE Publications. s.58
- Grigoriv G. Yayın tarihi: 02.02.2021 <https://www.nur.kz/family/school/1718551-kazahskie-narodnye-instrumenty-nazvania/> (Erişim tarihi: 08.01.2024)
- Kenjeahmetüly S. (1994). Qazaq halqynyñ salt-dästürleri. Almaty: Almaty baspasy. s.14
- Nurahmet Y. *Qazaqtyñ miftuk keiupkerleri*. Yayın tarihi: 20.11.2020, <https://e-history.kz/kz/projects/show/32215> (Erişim tarihi: 08.01.2024)
- Orazbaev A.M. (1970). *Poselenie Chaglinka (Şagalaly). Nekotorye formy i tipy jiliş. Po sledam drevnih kültür Kazahstana*. ss.129-146
- Örnek, S. V. (1995). *Türk halk bilimi (1.Baskı)*. Ankara: Kültür Bakanlığı. s.19
- Özdemir, M. (2010). *Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, S. 11(1), ss.323-343.
- Ş.Aymanov'un adını taşıyan "Kazakhfilm" film stüdyosu. (1986). *Kanbak Şal ve Dev*. <https://www.youtube.com/watch?v=GyV3BfjgUJg> (Erişim tarihi: 08.01.2024)
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları. s.23
- Toporov V.N. (1973). *O kosmologicheskikh istochnikah ranneturkskikh opisani*. Trudy po znakovym sistemam 6.yayın. Almaty: Tartu. ss.114-121

KAZAK ÇİZGİ FİLMLERİNDE FOLKLOR UNSURLARININ İNCELENMESİ: KANBAK ŞAL VE DEV ÖRNEĞİ

URL-1 <https://adebiportal.kz/kz/characters/view/165> (Erişim tarihi: 08.01.2024)

URL-2 <https://balalaralemi.kz/article/27/Qanbaq-shal#.Y2n0RFxBzIU> (Erişim tarihi: 08.01.2024)

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. s.69

Андатпа: Дүние жүзіндегі этникалық ерекшеліктерге тән қазақ фольклоры мен халық әдебиетінің бай туындыларының бірі - ертегілерден бастау алатын мультфильмдер фольклормен тығыз байланыста. Фольклор ұрпақтан-ұрпаққа берілетін, халықтың ой-өрісін, наным-сенімін, құндылықтары мен мәдениетін көрсететін анонимді әңгімелерден тұрады. Бұл әңгімелер мифтер, аңыздар, эпостар, ертегілер және балалар рифмалары түрінде болуы мүмкін. Бұл әңгімелер адамдардың армандарын, қорқыныштарын, тілектерін, сондай-ақ құндылықтарын айтады және белгілі бір мәдениеттің мұрасы болып саналады. Мультфильмдер де әңгімелеу құралы ретінде фольклордың бай ресурстарын пайдаланады. Бүгінгі күнге дейін қазақ мультфильмдерінің ғылыми жинақтары мен зерттелуі, әртүрлі теориялар тұрғысынан сараптау жұмыстары біршама әлісіз. Зерттеудің бұл түрі қазақ мультфильмдеріндегі фольклорлық элементтерді зерттейтін алғашқы зерттеулердің бірі және бұл жағынан өте маңызды. Бала кезімізден тамашалап, сүйіп оқитын мультфильмдерді тек өнер туындысы ретінде ғана емес, мәдени құндылық ретінде олар бейнеленген әлеуметтік ортамен, жағдайлармен бірге ұсынып, түрік әлеміне таныстыру қазақ халқына да пайдасын тигізері анық. Ұлттық құндылықтарды дамыту және оларды болашаққа жеткізу.

Кілт сөздер: ұлттық құндылықтар, қазақ ауыз әдебиеті, балалар, мультфильмдер, Қаңбақ шал мен дәу

**(Аружан ШАХМАН. «ҚАНБАҚ ШАЛ МЕН ДӘУ»
МУЛЬТФИЛЬМІ ҮЛГІСІНДЕ ҚАЗАҚ
МУЛЬТФИЛЬМДЕРІНДЕГІ ФOLKLOPPAPYK
ЭЛЕМЕНТТЕРДІН ЗЕРТТЕЛУІ)**

Аннотация: Мультфильмы, основанные на сказках, которые являются одним из богатых продуктов казахского фольклора и народной литературы, характерной для этнической идентичности всего мира, имеют тесную связь с фольклором. Фольклор состоит из анонимных историй, передаваемых из поколения в поколение, которые отражают мысли, верования, ценности и культуру народа. Эти истории могут быть в форме мифов, легенд, эпосов,

ARUZHAN SHAKHMAN

сказок и детских стихов. Эти истории рассказывают мечты, страхи, желания и ценности людей и считаются наследием определённой культуры. Мультфильмы также используют богатые ресурсы фольклора как инструмент повествования. На сегодняшний день научный сбор и исследование казахских мультфильмов и их экспертиза с точки зрения различных теорий достаточно слабы. Этот тип исследования является одним из первых исследований по изучению элементов фольклора в казахских мультфильмах и очень важен в этом отношении. Представление мультфильмов, которые мы смотрели и любили с детства, не только как произведения искусства, но и как культурную ценность вместе с социальной средой и условиями, в которых они изображены, и представленные в тюркском мире, принесет пользу казахскому народу и развитие национальных ценностей и их перенос в будущее.

Ключевые слова: Национальные ценности, казахский фольклор, Дети, Мультфильмы, Канбак Шал и Великан

(Аружан ШАХМАН. ИССЛЕДОВАНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ФОЛЬКЛОРА В КАЗАХСКИХ МУЛЬТФИЛЬМАХ: НА ПРИМЕРЕ МУЛЬТФИЛЬМА «СТАРИК ПЕРЕКАТИ-ПОЛЕ И ВЕЛИКАН»)

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Aruzhan SHAKHMAN (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

UDC 398; 801.8

DBTBL 17.71